

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 53-54 (2017)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 53-54 (2017)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ
ΧΡΟΝΙΚΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
Περίοδος Β', Έτος 34°, Τεύχος 53-54

Αφιέρωμα στον Κ. Γ. Καρουτάκη

Πρέβεζα 2017

Πωγωνιανή – Πρέβεζα Ανάμνηση της πρώτης μέρας του Πολέμου 1940 με πρεβεζάνικη παρουσία

Κωνσταντίνος Κωστούλας

doi: [10.12681/prch.28287](https://doi.org/10.12681/prch.28287)

Copyright © 2017, Κωνσταντίνος Κωστούλας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κωστούλας Κ. (2017). Πωγωνιανή – Πρέβεζα Ανάμνηση της πρώτης μέρας του Πολέμου 1940 με πρεβεζάνικη παρουσία. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (53-54), 251-260. <https://doi.org/10.12681/prch.28287>

Κωνσταντίνος Χρ. ΚΩΣΤΟΥΛΑΣ

Πωγωνιανή – Πρέβεζα

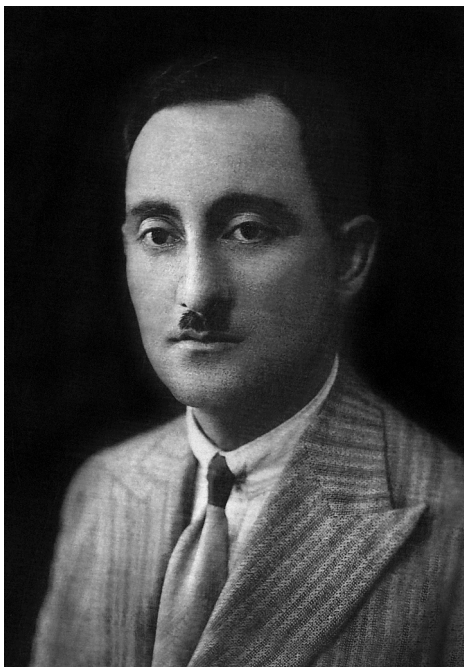
*Ανάμνηση της πρώτης μέρας του Πολέμου 1940
με πρεβεζάνικη παρουσία*

Παραμονές του πολέμου 1940, στο επιμεθόριο Γυμνάσιο Πωγωνιανής, υπηρετεί ως υποδιευθυντής ο καθηγητής των Φυσικών Σπυρίδων Τσακαλώτος (Εικ. 1), καταγόμενος από την Πρέβεζα.

Στο Γυμνάσιο φοιτούν περί τους 300 μαθητές και μαθήτριες, από πολλούς τόπους καταγωγής. Εκατό από την επαρχία Πωγωνίου, 100 από διάφορα γειτονικά μέρη και τόπους της Ηπείρου και 100 από περιοχές της Βορείου Ηπείρου. Οι τελευταίοι με κάποιο καθεστώς ελευθέρως κυκλοφορίας στα σύνορα για τις μετακινήσεις από και προς τους τόπους καταγωγής.

Η κατάσταση στην παραμεθόρια περιοχή είναι ανησυχητική, καθόσον πληροφορίες που φθάνουν με διάφορους τρόπους από την Αλβανία, και ιδιαίτερα από τη γειτονική περιοχή της Βορείου Ηπείρου, δίνουν την εντύπωση προετοιμασίας για πόλεμο. Από αυτήν την ατμόσφαιρα και το γεγονός της έναρξης αυτού του αναμενόμενου πολέμου, την 28^η Οκτωβρίου 1940, κατέγραψα τη μαρτυρία του Βορειοηπειρώτη, μαθητή τότε στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής, και γνωστού στην Πρέβεζα από την πολύχρονη παρουσία και δράση, γιατρού Θωμά Λούτση, μια ενδιαφέρουσα μαρτυρία για τα γεγονότα και με μια διασύνδεση με την Πρέβεζα.

Τη μαρτυρία του Θωμά Λούτση την κατέγραψα το 1990 στα 50 χρόνια από τον πόλεμο του 1940. Ο Θ. Λούτσης ήταν βορειοηπειρωτικής καταγωγής από το χωριό Γράψη της Κάτω Δερόπολης. Ο πατέρας του είχε φούρνο στο Δέλβινο. Φοίτησε στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής από το 1938 μέχρι το 1942. Ο Θωμάς Λούτσης, όπως είναι γνωστό, συνδέθηκε με την Πρέβεζα, μεταπολεμικά, ως γιατρός, για πολλά χρόνια, αλλά και με μια πλούσια δραστηριότητα στην πολιτιστική ζωή της πόλης, με μια πολύχρονη δράση και συμβολή στην προβολή της Πρέβεζας σε πανελλήνια αλλά και διεθνή διάσταση. Ο Θ. Λούτσης δημοσίευσε το 2003, στην Πρέβεζα, ένα βιβλίο λίγων αντιτύπων με τίτλο *Η φιλαρμονική Πρέβεζας*. Ο ίδιος υπήρξε για χρόνια πρόεδρος της Φιλαρμονικής Πρέβεζας «Ο Όρφεύς». Απεβίωσε τον Ιανουάριο του 2008.

ΕΙΚΟΝΑ 1: Σπυρίδων Τσακαλώτος
(Πρέβεζα, 25.3.1898 - 15.8.1983)

Μια ενθύμηση του Θωμά Λούτση

Ήταν πέντε η ώρα το πρωί, στις 28 Οκτωβρίου 1940, όταν ακούστηκαν κανόνια, επειδή όμως ψιλόβρεχε, στην αρχή νόμισα ότι μουμπουνίζει. Εγώ έμεινα στο σπίτι του Νιάρου στην Πωγωνιανή. Επειδή ήταν ρυθμικά, είπα, μα αυτά δεν είναι μουμπουνητά.

Εν τω μεταξύ, από το βράδυ, ήταν ο Σπύρος Τσακαλώτος, ο καθηγητής των Φυσικών, και άλλοι, που άκουγαν ειδήσεις στο καφενείο του Τόμου, παίζοντας τάβλι. Είχε ένα ραδιόφωνο, είχε και ένα μεγάφωνο στο υπόστεγο. Ακούγαμε και 'μεις τα παιδιά. Εμάς, μας έκανε εντύπωση το γεγονός ότι οι καθηγητές περίμεναν με αγωνία να ακούσουν τις ειδήσεις, και λέγαμε, γιατί έχουν αγωνία, τι συμβαίνει; Τότε έλεγαν ότι θα γίνει πόλεμος. Ακούσαμε τη λέξη πόλεμος.

Μόλις ακούσαμε το πρωί τα ρυθμικά μουμπουνητά αυτά, λέω στον Νίκο, τον συγκάτοικο:

– Δεν είναι μουμπουνητά.

Μένουμε μαζί τρία παιδιά, εγώ, ο αδελφός μου και ο Μπότσιος από τη Φράστανη που χάθηκε κάτω στην Αλβανία μετά, είχε πέσει σε δυσμένεια.

– Δεν είναι μουμπουνητά, αυτά πρέπει να είναι κανόνια, γιατί τα βλέπεις τα μπαμ έχουν ρυθμό.

– Τι λες, μου λέει. Λοιπόν, ξυπνάμε τον Σπύρο Τσακαλώτο που έμεινε στο ίδιο σπίτι του Νιάρου. Χτυπάμε και του λέμε:

– Κύριε καθηγητά, τι είναι αυτά;

– Ναι, αυτά ακούω και εγώ. Πρέπει να είναι κανόνια. Πρέπει να σηκώθουμε γρήγορα, να ντυθούμε γρήγορα, να δούμε τι θα κάνουμε.

Ντυθήκαμε και πήγαμε στο Γυμνάσιο. Μαζεύτηκαν και άλλα παιδιά εκεί. Εν τω μεταξύ είχαν πληροφορηθεί από την Αστυνομία ότι κηρύχθηκε πόλεμος.

Πήρε ο καθένας μια κουβέρτα, λίγα ρούχα και ετοιμαστήκαμε να φύγουμε. Από τον δρόμο δεν μπορούσαμε να πάμε, γιατί ακούγονταν οι κρότοι από τις οβίδες που έπεφταν. Μας είπαν τότε ότι πρέπει να πάμε από το Δολό, να πέσουμε στο Δελβινάκι, στο Χάνι έπεφταν οβίδες όπως φαίνονταν οι λάμψεις.

Τότε με αρχηγό τον Τσακαλώτο, καμιά εκατοστή παιδιά που μαζευτήκαμε κοντά του, ξεκινήσαμε την πορεία φυγής. Άλλοι καθηγητές δεν ήρθαν μαζί μας, έμειναν, και την πάθανε άσχημα, μόλις μπήκαν οι Ιταλοί τους πήρανε, πήραν μάλιστα τον μουσικό τον Μαργαρίτη και πήγε και μίλησε στο ραδιοσταθμό του Αργυροκάστρου, ό,τι του έγραψαν.

Ξεκινήσαμε, λοιπόν, όλη η ομάδα των παιδιών με τον Τσακαλώτο, περάσαμε τη χαράδρα και πήγαμε στο χωριό Δολό. Εκεί σταματήσαμε στην εκκλησία που έχει μια καστανιά, ήπιαμε νερό, είχαμε και βάρος. Μετά από εκεί, πήγαμε στο Δελβινάκι, όλο το μονοπάτι μέσα στο δάσος. Εν τω μεταξύ εκεί, όταν πήγαμε να περάσουμε τη χαράδρα, είδαμε φαντάρους, οι οποίοι είχαν οπισθοχωρήσει από το Σταυροσκιάδι, είχαν ένα όπλο και ένα φτυάρι, για να φτιάχνουν χαρακώματα, και μπαίνανε μέσα να προφυλαχθούν. Και μας έλεγε ένας φαντάρος ότι αυτοί οι Ιταλοί ήταν πάρα πολλοί, ασκέρια ολόκληρα, βλέπεις σκοτώνονται, πέφτουν και οι άλλοι προχωρούν, δεν τους ενδιαφέρει. Εμείς είμαστε λίγοι, γι' αυτό συμπτυχθήκαμε.

Πήγαμε στο Δελβινάκι κατά τις 10 η ώρα. Ήπιαμε νερό εκεί, κάτι φάγαμε, πήραμε πληροφορίες ότι προχωρούν οι Ιταλοί και ήρθαν στο Χάνι Δελβινάκι. Λοιπόν, εκεί μάθαμε ότι σκοτώθηκαν και δύο παιδιά του Γυμνασίου από τον Ελαφότοπο, οι Βλαστοί. Αυτοί δεν ακολούθησαν εμάς και πήγαν από τον δημόσιο δρόμο. Βομβάρδισαν τον δρόμο οι Ιταλοί και σκοτώθηκε ο ένας, δεν θυμάμαι καλά.

Από το Δελβινάκι πήγαμε προς τη Βήσσανη μέσα από τη στενωπό. Εκεί στον δρόμο όπως ήμασταν με κόκκινες βελέντζες και κουβέρτες σκεπασμένοι για τη βροχή, που συνεχώς έπεφτε, μας βλέπουνε τα αεροπλάνα τα αναγνωριστικά. Κατέβηκαν πολύ χαμηλά, ανενόχλητα, είδαν ότι είμαστε μικρά παιδιά φαίνεται, και μετά από κάνα τέταρτο μισή ώρα, έρχεται δεύτερο αεροπλάνο, πάλι αναγνωριστικό, αλλά άλλου τύπου, ίσως να φωτογραφίσουν. Εμείς είπαμε, μόλις τα βλέπαμε, έρχονται κατά πάνω μας. Πήγαιναν στη Βήσσανη.

Όσπου κατηφορίζαμε κατά το χωριό Λίμνη, για να περάσουμε στους Αγιούς, το γεφύρι. Εκεί στη λίμνη Ζαραβίνας, πιο δεξιά μας, είχαν στρατοπεδεύσει οι Ιταλοί.

Ήταν σούρουπο. Τα παιδιά από όλες τις τάξεις. Και μικρά. Τους πρήστηκαν τα πόδια. Ήταν και μια κοπέλα, η Πίπη (Κοντούρη). Πήρα τα άρβυλα του αδελφού μου, τα έδεσα και τα έβαλα στον λαιμό μου. Περπατούσε ξυπόλητος. Του πρήστηκαν τα πόδια. Ήταν πολλά παιδιά, γι' αυτό αργήσαμε. Ο Τσακαλώτος ήταν φοβισμένος.

– *Μη φωνάζετε, μη μιλάτε, έλεγε συνέχεια, θα μας ακούσουν οι Ιταλοί.*

Εκεί όπου πηγαίναμε από το Δελβινάκι στη Βήσσανη βρήκαμε δύο στρατιώτες χωρίς όπλο, χωρίς τίποτε, κρυμμένοι, τα πετάξανε.

– *Ξέρεις πόσοι είναι, λέγανε, τανκς, ξέρεις τι είναι τανκς, βγάζουν φωτιά, να δεις ιππικό με αυτόματα, περπατούν και ρίχνουν στον αέρα.*

Εκεί, προ της λίμνης Ζαραβίνας ήταν μια ισοτοπία, και μια εκκλησία. Εκεί είχαν κατασκηνώσει οι Ιταλοί. Εμείς τους είδαμε, ένας δρόμος μας χώριζε, 200-300 μέτρα. Δεν μας είδαν, δεν μιλούσαμε, με το δάχτυλο στο στόμα. Αυτοί τραγουδούσαν με κιθάρες, μαντολίνα, ακορντεόν, λοιπόν, και ετοιμάζονταν για το φαγητό. Εκεί είδαμε που είχαν και ποδήλατα, αφού από τη φωτιά τη μεγάλη να πούμε, είχαν δυο, τρεις, τέσσερις μεγάλες φωτιές, έφερναν γύρω από τις φωτιές με τα ποδήλατα. Παιδιά ήταν.

Προχωρούμε συνέχεια και μόλις κατεβαίνουμε για τη γέφυρα την παλιά, ακούμε ένα δυνατό *Αλτ!* Ο Τσακαλώτος, έτρεμε η φωνή του και έλεγε:

– *Καθηγηταί και μαθηταί του Γυμνασίου Πωγωνιανής, μη πυροβολείτε, παρακαλώ μη πυροβολείτε.*

– *Μη κουνηθείτε καθόλου, είπε ο σκοπός, και σηκώσατε τα χέρια ψηλά.*

Όλοι εμείς σηκώσαμε τα χέρια ψηλά. Τότε πλησιάζει ένας ανθυπολοχαγός και δύο φαντάροι με φακούς, πιο πέρα δε στάθηκαν τρεις άλλοι, στη γέφυρα έτοιμοι με τα όπλα για να πυροβολήσουν, και έναν-έναν μας έλεγαν περάστε. Φοβούνταν μήπως μαζί μας ήταν και Ιταλοί. Μόλις περάσαμε τη γέφυρα μας ρώτησε ο επικεφαλής:

– *Είδατε πουθενά τους Ιταλούς;*

Τους λέμε: *Εδώ είναι.*

– *Πού είναι, ρε παιδιά;*

– *Να, εδώ στη λίμνη.*

– *Είστε σίγουροι;*

– *Βεβαίως, σίγουροι, τους λέμε.*

Πήρε τότε ένα τηλέφωνο από κείνα με κουντιστήρι γουρ-γουρ, και τους είπε πληροφορίες έγκυρες, ότι οι Ιταλοί είναι στρατοπεδευμένοι κλπ. και είπε: *Παρακαλώ, διατάζετε!*

Δεν ξέρω τι απάντησαν. Μας ρώτησε:

– *Περάσατε όλοι; Μετρηθείτε! Μετρηθήκαμε, ήμασταν εντάξει. Μετά ανατίναξαν τη γέφυρα, όταν εμείς περάσαμε την ανηφόρα για το Χάνι Δολιανών. Οπότε εγώ με τον αδελφό μου τον μικρό δεν μπορούσα να προχωρήσω. Οι άλλοι προχώρησαν και πήγαν στο Χάνι Δολιανών.*

Κατά μήκος του δρόμου ήταν όλο φαντάροι, μας είπαν ότι τίναξαν τη γέφυρα. Όταν έφθασα στο Χάνι Δολιανών δεν ήταν κανείς μέσα. Ήταν μια κατσαρόλα με φασόλια, την οποία οι μαθητές πήραν τα πιάτα και την πελεκήσανε. Φθάσαμε κατά 10-11 η ώρα το βράδυ στο Χάνι Δολιανών. Εγώ έμεινα χωρίς φασουλάδα, χωρίς ψωμί, νηστικός από το προηγούμενο βράδυ. Ψάχναμε μέσα στο Χάνι, ανοίξαμε κάτι ντουλάπια. Βρήκαμε κάτι κουτιά λουκούμια κόκκινα και μαζί με τον αδελφό μου ξεκινήσαμε για το Καλπάκι.

Περπατώντας στον δρόμο ξυπόλητος, ο αδελφός μου, τρώγοντας λουκούμι, δίψασε ο αδελφός μου και έπεσε σε μια λακκούβα και ήπιε νερό της βροχής. Νύχτα ήταν.

ΕΙΚΟΝΑ 2: Καθηγητές και αξιωματικοί στην Πωγωνιανή, μπροστά στο καφενείο του Τόμου. Στη μέση ο Σπύρος Τσακαλώτος, τρίτος από δεξιά ο φιλόλογος Ευστάθιος Λαμπρίδης (Επεξεργασία φωτογραφίας Γιάννης Β. Παπαλέξης)

Όταν φθάσαμε στο Καλπάκι, εκεί στη στροφή, ήταν νύχτα, μία η ώρα τη νύχτα, ένα λεωφορείο γέμισε στριμωχτά. Εγώ και μερικοί άλλοι μείναμε.

– Ρε παιδιά, τον Τέλη, τον αδελφό μου!

Όπως είχα τα άρβυλα κρεμασμένα στον λαιμό, παίρνω ένα και σπάζω το τζάμι, και έσπρωξα μέσα τον Τέλη και πήγε στα Γιάννενα. Εμείς οι άλλοι που μείναμε, αρκετοί, ξεκινήσαμε με τα πόδια συνέχεια μέχρι τις 6 το πρωί που φτάσαμε στα Γιάννενα.

Μου μένει αξέχαστο, όσο θυμάμαι, εκεί στη γέφυρα στους Αγιούς, ήταν νύχτα, ηρεμία, ψιλόβρεχε, μουσκεμένοι εμείς όλοι, όταν ακούστηκε εκείνο το *Αλτ!* του στρατιώτη σκοπού. Εγώ δεν το συνειδητοποίησα, μου φάνηκε σαν τη γυμναστική. Σταμάτησαν όλοι άφωνοι, ακίνητοι. Αλλά εκείνη η τρεμουλιαστή φωνή του Τσακαλώτου – «Καθηγηταί και μαθηταί του Γυμνασίου Πωγωνιανής, μη πυροβολείτε, παρακαλώ μη πυροβολείτε ...» – ήταν μια τραγική στιγμή, που ακόμη την ακούω. Η διάβαση της γέφυρας ήταν λυτρωτική.

Το 1940 στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής ήταν εγγεγραμμένοι περίπου 100 μαθητές βορειοηπειρωτικής καταγωγής. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν στην ομάδα με τον καθηγητή Σπύρο Τσακαλώτο, στην πορεία φυγής, την οποία περιγράφει στην αφήγησή του ο Θωμάς Λούτσης. Αυτό, γιατί οι Βορειοηπειρώτες μαθητές εγκλωβίστηκαν στην Πωγωνιανή την 28^η Οκτωβρίου με την κήρυξη του πολέμου, μη δυνάμενοι να πάνε στα χωριά τους λόγω του πολέμου που είχε αρχίσει.

Ο Σπύρος Τσακαλώτος (1898-1983), καθηγητής των Φυσικών, τοποθετήθηκε στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής το 1940, και έμενε μόνος στο σπίτι του Νιάρου, όπως αναφέρει και ο Θωμάς Λούτσης. Με την προέλαση του στρατού, μετά την απώθηση των Ιταλών εκτός συνόρων, στις 22 Νοεμβρίου 1940, ο Τσακαλώτος επανήλθε στην Πωγωνιανή με την οικογένειά του, τη σύζυγό του Μερόπη και τον μικρό γιο του Γεώργιο, ως διευθύνων, και λειτούργησε το Γυμνάσιο.

Από αυτήν την περίοδο διασώθηκε και μία χειμωνιάτικη φωτογραφία του με άλλους καθηγητές και αξιωματικούς στην Πωγωνιανή, μπροστά στο καφενείο του Τόμου, σε ένα χιονισμένο τοπίο (Εικ. 2). Στη μέση είναι ο Τσακαλώτος, δίπλα του ο φιλόλογος καθηγητής Ευστάθιος Λαμπρίδης, οι άλλοι πολίτες μάλλον καθηγητές, άγνωστοί μου, οι στρατιωτικοί αξιωματικοί μάλλον του Στρατού και της Χωροφυλακής.

Την περίοδο που ακολούθησε ο Τσακαλώτος δοκιμάζεται από τον θάνατο του μικρού γιου του Γιώργου από ασθένεια.

Ο ίδιος παραμένει και το 1941 με τη λήξη των εχθροπραξιών και την έναρξη της ιταλικής κατοχής. Το Γυμνάσιο λειτουργεί και τοποθετούνται και οι καθηγητές. Προσλαμβάνονται μάλιστα και νέοι. Ο μαθηματικός Λεωνίδας Θεοδωρίδης και αργότερα ο φυσικός Σπυρίδων Καρακίτσος.

Ο Τσακαλώτος, διευθύνων, τηρεί με σχολαστικότητα το ημερολόγιο του Γυμνασίου και, τηρώντας τις εγκυκλίους και τις εντολές και αποφάσεις του Υπουργείου Παιδείας, γιορτάζει στις 25 Οκτωβρίου 1941, του Αγίου Δημητρίου, σαν εθνική γιορτή, την επέτειο της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με εντολή του Υπουργείου.

Ο Τσακαλώτος καταγράφει το γεγονός με λεπτομέρεια, στο Ημερολόγιο του Γυμνασίου, που διασώθηκε (Εικ. 3).¹ Ένα κείμενο που είναι μια σελίδα ιστορίας για το Γυμνάσιο κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Το προσθέτω σε αυτό το χρονικό, όπως ακριβώς το έγραψε ο Σπύρος Τσακαλώτος με όλη τη φόρτιση, σαν εθνικό μήνυμα.

Όκτώβριος 1941

25 Οκτωβρίου. Έγένετο ή υπό τοῦ Υπουργείου τῆς Παιδείας διαταχθεῖσα τελετή ἐπί τῆ ἐπέτειῳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

¹ Το ημερολόγιο της εποχής σώζεται στο αρχείο του Γυμνασίου Πωγωνιανής.

Προηγουμένως έζητήθη ή άδεια τής Ιταλικής ένταϋθα χωροφυλακής, ήτις και έδόθη. Κι' οί μαθηταί προετοιμάσθησαν είς τό νά ψάλλωσι διάφορα έκκλησιαστικά άσματα τοϋ Αγίου Δημητρίου τής δοξολογίας.

Έκλήθησαν δε νά παραστῶσιν οί κ. Σταθμάρχαι τής Έλληνικής Χωροφυλακής, ό διοικητής τής Ιταλικής χωροφυλακής, ό ιερέας και οί πρόεδροι τής Κοινότητος και τής Σχολικής Έφορείας.

Είς τās 9: ½ π.μ. ήρχισεν ή τελετή τής έορτής και ή χορωδία τῶν μαθητῶν έψαλλε τήν προσευχήν και λοιπά έκκλησιαστικά άσματα. Μετά ό διευθύνων τό Γυμνάσιον Σπ. Τσακαλώτος ώμίλησεν δι' όλίγων περι τοϋ σκοποϋ τής έορτής και κατόπιν άνέγνωσεν τόν υπό τοϋ Σεβαστοϋ Υπουργοϋ κ. Λογοθετοπούλου άπευθυνόμενον πρὸς τοϋς μαθητάς λόγον, τῶν μαθητῶν είς τό τέλος ζητωκραυγασάντων με μίαν ζωηράν φωνήν ύπέρ τοϋ Έθνους.

Αξιολογώντας αυτήν την εγγραφή στο Ημερολόγιο του Γυμνασίου Πωγωνιανής, έτσι όπως τη διασώζει η γραφίδα του Σπύρου Τσακαλώτου, διαφαίνεται η συγκίνησή του καθώς καταγράφει την καταληκτική λακωνική παράγραφο: *τῶν μαθητῶν είς τό τέλος ζητωκραυγασάντων με μίαν ζωηράν φωνήν ύπέρ τοϋ Έθνους*, και μάλιστα παρουσία του Ιταλού αξιωματικού της Καραμπιναρίας. Στις 25 Οκτωβρίου 1941, στην ιταλική κατοχή, ακούγεται μια μαθητική ζωηρή ζητωκραυγή, *ύπέρ τοϋ Έθνους*, στο ακριτικό Γυμνάσιο Πωγωνιανής και το καταγράφει ο Σπύρος Τσακαλώτος.

Τη σχολική χρονιά 1940-1941 και την ημέρα της κήρυξης του πολέμου στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής φοιτούν και τέσσερις μαθητές από την Πρέβεζα (Εικ. 4). Είναι οι:

Κουρεμένος Μάρκος του Νικολάου, γεννηθείς το 1921, στη Στ' τάξη παλαιού τύπου,

Ντίλιος Ιωάννης του Σπυρίδωνα, γεννηθείς το 1922, στην Ε' τάξη παλαιού τύπου,

Ξενάκης Κίμων του Νικολάου, γεννηθείς το 1921, στην Ε' τάξη παλαιού τύπου,

Σμπόνιας Νικόλαος του Γεωργίου, γεννηθείς το 1922, στη Δ' τάξη νέου τύπου.²

Οι μαθητές αυτοί έμεναν στο Γυμνασιακό Οικοτροφείο Πωγωνιανής, το οποίο είχε δημιουργήσει ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Πωγωνίου.

² Στο Γυμνάσιο υπήρχαν μαθητές και των δύο τύπων Γυμνασίου, και του παλαιού εξατάξιου Γυμνασίου και του νέου οχτατάξιου Γυμνασίου.

Πωγωνιανή ΚΝ *Πωγωνιανή* **ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**
Πρέβεζα

Αριθμός		Όνομα και επώνυμο πάντων των εγγεγραμμένων μαθητών κατά τάξιν και αλφαριθμητική σειράν έπισημόν	Πατρις	Έθνος	Διευογή Διαγράφορ	Έπαγγελμα γονέων	Όνομα έπισημόν	Αριθμοί έξι διαβητήρ ή νοσηρ
Αξιορ	Μαθηρ-λογορ							
		<i>Τάξιν Δ' π.ε.</i>						
15	65	<i>Μάχιος Γεωργ. Σουρ.</i>	<i>Λιουσιή Β.Η</i>	<i>1924</i>		<i>γεωργόρ</i>		
16	105	<i>Μουάντς Λουίτς Μιχ.</i>	<i>Γραϊφή Β.Η</i>	<i>1924</i>	<i>νοσημική</i>	<i>αρτοποιόρ</i>		
17	25	<i>Μιχάηλ Χριστόρ Πουρ.</i>	<i>Βαϊνισιά Β.Η</i>	<i>1922</i>	<i>νοσημική</i>	<i>έμπορορ</i>		
		<i>Τάξιν Δ' η.ε.</i>						
10	14	<i>Συλάφιουρ Στεφάνου Μιχ.</i>	<i>Φεσθινασιον</i>	<i>1921</i>	<i>νοσημική</i>	<i>ύδαγγισόρ</i>		
11	57	<i>Σπυριδίουρ Μιχ. Γεωργ.</i>	<i>Πρέβεζα</i>	<i>1923</i>	<i>νοσημική</i>	<i>όρφανορ</i>		
12	48	<i>Γεωργίουρ Μιχ. Χρ.</i>	<i>Αρσιόλη</i>	<i>1926</i>		<i>ύδαγγισόρ</i>		
		<i>Τάξιν Ε'</i>						
26	44	<i>Νεϊμάουρ Γεωργ. Μιχ.</i>	<i>Πρέβεζα</i>	<i>1922</i>	<i>νοσημική</i>	<i>τελ. ύδαγγισόρ</i>		
27	77	<i>Μουάντς Σουρ. Σουρ.</i>	<i>Αρσιόλη Β.Η</i>	<i>1922</i>	<i>νοσημική</i>	<i>αποδοματορ</i>		
28	64	<i>Ζενόφιουρ Στέφανου Μιχ.</i>	<i>Πρέβεζα</i>	<i>1921</i>	<i>νοσημική</i>	<i>όρφανορ</i>		
29	144	<i>Ομοιομοιουρ Γεωργ. Θερμορ</i>	<i>Αρσιόλη Β.Η</i>	<i>1927</i>	<i>νοσημική</i>	<i>άροπορορ</i>		
		<i>Τάξιν Εε' παρ. τ'ύορ</i>						
		<i>Κωνσταντίνουρ Πουρ. Παναγ.</i>	<i>Πωγωνιανή</i>	<i>1921</i>	<i>νοσημική</i>	<i>υδαγγισόρ</i>	8	
		<i>Παναγιώτουρ Μιχ. Μιχ.</i>	<i>Πρέβεζα</i>	<i>1921</i>		<i>όρφανορ</i>		
		<i>Κωνσταντίνουρ Γεωργ. Γεωργ.</i>	<i>Αρσιόλη</i>	<i>1920</i>	<i>νοσημική</i>	<i>όρφανορ</i>	29	

Εικόνα 4: Αποσπάσματα από Γενικούς Ελέγχους Αποτελεσμάτων του Γυμνασίου Πωγωνιανής με ονόματα μαθητών από την Πρέβεζα. Αρχείο Γυμνασίου Πωγωνιανής (Επεξεργασία φωτογραφίας Γιάννης Β. Παπαλέξης)

Στην παράδοση του χωριού, για πολλά χρόνια, θυμούνται τον Κίμωνα Ξενάκη, σαν σαλπικτή του Σχολείου, ο οποίος σάλπιζε και το εγερτήριο και σιωπητήριο των μαθητών στο Γυμνασιακό Οικοτροφείο.

Και αυτοί οι Πρεβεζάνοι μαθητές ακολούθησαν την ομάδα φυγής που περιγράφει ο Θωμάς Λούτσης και δοκιμάστηκαν στη μεγάλη πορεία φυγής, από μέσα από το γεγονός του πολέμου, τις πρώτες ώρες την πρώτη μέρα του πολέμου, ενώ η περιοχή εφλέγετο από τα πυρά των εισβολέων και τις βόμβες των ιταλικών αεροπλάνων.

Ο Νίκος Σμπόνιας μου τα επιβεβαίωσε στα Γιάννενα, σε μια συνάντηση που είχαμε. Ο ίδιος μου αφηγήθηκε και τη συνέχεια του γεγονότος για τον ίδιο: Έφθασε και αυτός πεζός από την Πωγωνιανή μέχρι τα Γιάννενα, μια πορεία περισσότερων από 70 χιλιόμετρα, τα ξημερώματα στις 29 Οκτωβρίου 1940. Μη έχοντας που να πάει, και περιφερόμενος στα Γιάννενα, είδε σε ένα πεζοδρόμιο ένα ποδήλατο. Και μου πρόσθεσε: «Στην κατάσταση που βρισκόμουν μόνος και απελπισμένος, το άρπαξα και με αυτό έφθασα στην Πρέβεζα.»

Μια ακόμη παρένθετη πληροφορία από την εποχή εκείνη με πρεβεζάνικο ενδιαφέρον είναι και τα ακόλουθα:

Το προηγούμενο έτος 1939-1940 υπηρετούσε ως καθηγητής στο Γυμνάσιο Πωγωνιανής και ένας άλλος Πρεβεζάνος, ο φιλόλογος Ηλίας Βασιλάς, ο οποίος μετατέθηκε από εκεί σε κεντρική υπηρεσία.

Επίσης, καθηγητής Φυσικών στο ίδιο Γυμνάσιο, το προηγούμενο έτος, ήταν ο Χαρίλαος Χαβέλας, ο οποίος στα μεταπολεμικά χρόνια δίδαξε στο Γυμνάσιο Πρεβέζης για αρκετά χρόνια.

Η δική μου καταγραφή αυτή και σύνθεση πληροφοριών από γεγονότα, μαρτυρίες, προσωπικές ενθυμήσεις και καταγραφές, και από προσωπικό αρχειακό υλικό, διασώζει και διατηρεί μια άγνωστη ιστορία, μια ενδιαφέρουσα πρεβεζάνικη παρένθεση, από τις πρώτες ώρες και πρώτες μέρες του πολέμου 1940-41.

Πλέον αυτών μια προσωπική υποχρέωση στον Θωμά Λούτση, με τον οποίον με συνέδεε μια πολύχρονη φιλία και μια οικογενειακή σχέση και επικοινωνία.